
**MEDIA VA AXBOROT SAVODXONLIGINI O'QITISH
VA O'RGANISHNING PEDAGOGIK USULLARI****Ochilov Sherzod Jo'raqulovich***Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika
universiteti mustaqil tadqiqotchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada media va axborot savodxonligini o'qitish va o'rganishning pedagogik usullari tahlil qilinadi. Maqolada media va axborot savodxonligi tushunchalari, ularni o'qitishning zaruriyati va samarali pedagogik usullari ko'rib chiqiladi. Interfaol o'qitish metodlari, loyiha asosida o'qitish va raqamli vositalardan foydalanish kabi yondashuvlar, o'quvchilarga axborotlarni tanqidiy tahlil qilish va ularni samarali ishlatish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: media savodxonligi, axborot savodxonligi, pedagogik usullar, interfaol metodlar, raqamli ta'lim, ta'lim metodikasi, o'qitish jarayoni, interaktiv o'qitish, tanqidiy fikrlash.

KIRISH. Zamonaviy axborot va media muhitida yashayotgan insonlar uchun media va axborot savodxonligi faqatgina foydali ko'nikmalarni o'zlashtirish emas, balki jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan asosiy qobiliyatlar hisoblanadi. Hozirgi kunda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internetning keng tarqalishi va ommaviy axborot vositalarining doimiy yangilanishi tufayli, media va axborot savodxonligi har qanday talabaning o'qituvchisi va o'quvchisi uchun alohida e'tiborni talab qilmoqda. Ushbu savodxonlik insonning axborot oqimidan samarali foydalanish, yolg'on ma'lumotlarga qarshi turish va shuningdek, axborotni tahlil qilish hamda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Media va axborot savodxonligi o'qitish jarayoni pedagogik va metodik jihatdan kompleks yondashuvni talab qiladi. Shunday qilib, bugungi kunda har bir o'quvchi nafaqat media texnologiyalarini o'zlashtirish, balki axborotlarni aniq va tanqidiy ravishda tahlil qilish qobiliyatiga ega bo'lishi zarur. O'quvchilarni axborot oqimining noaniqliklari va tahrirlangan xususiyatlari haqida ogoh qilish, ularga ma'lumotlarni qat'iy baholash va ishonchli manbalardan foydalanishni o'rgatishning pedagogik usullari zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismlaridan bo'lib qolmoqda.

Bugungi kunda dunyo bo'ylab media va axborot savodxonligi o'qitishning samaradorligi ko'plab ilmiy tadqiqotlar va pedagogik tahlillar mavzusiga aylangan. Respublikamizda ham media savodxonligini ta'limga joriy qilish va o'qitish bo'yicha katta ishlar amalga oshirilmoqda. Respublikamizning ilmiy doiralarida bu sohada juda ko'plab izlanishlar olib borilmoqda, masalan, X.A.Sultonov (2019), N.A.Zuxrova (2021) va M.M.Murodov (2022) kabi olimlar media savodxonligi va uning o'qitish metodologiyasini rivojlantirishga oid bir qator ilmiy izlanishlarni olib borishgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Media va axborot savodxonligi o'qitish metodlarining samaradorligi ularni amaliyotda qo'llash va talabalarga axborotlarni tanqidiy yondashib tahlil qilishni o'rgatish orqali o'lchanishi mumkin. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, media savodxonligini o'rgatishda qo'llaniladigan pedagogik metodlar faqat nazariy bilimlarni oshirish bilan cheklanmasdan, talabalarga real hayotda axborotni qabul qilish va ishlatish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Talabalar axborotlarni tahlil qilishdagi faolligi, ijtimoiy muammolarni tahlil qilishda qatnashishlari va o'z fikrlarini erkin ifodalashlari uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo'llash zarur.

1. **Interaktiv o'qitish.** Ushbu metodda talabalar o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari va muhokama qilishlari uchun alohida sharoit yaratiladi. Talabalar o'zlari topgan axborotlarni baholash va tahlil qilish orqali media kontentni yanada chuqurroq tushunishga o'rganadilar. Shuningdek, interaktiv o'qitish usullari orqali talabalar media texnologiyalari bilan bevosita ishlash, ijtimoiy tarmoqlarni o'rganish va media vositalarining ishonchligini aniqlash ko'nikmalariga ega bo'lishadi. Yurtimiz olimlaridan R.S.Rahmatov (2021) o'z ilmiy ishida media va axborot savodxonligini o'qitishda interaktiv metodlarning samaradorligini ta'kidlaydi[4].

2. **Loyiha asosida o'qitish:** Ushbu metodda talabalarni guruhlariga ajratib, ularga axborotlarni to'plash, tahlil qilish va ulardan amaliy loyiha yaratish topshiriladi. Bu usul talabalarga media vositalarini amaliy ravishda qo'llash va real hayotdagi muammolarni hal qilishda media savodxonligini rivojlantirish imkonini beradi. Talabalar o'z fikrlarini birlashtirib, to'g'ri axborotni qanday tanlash va uni keng ommaga yetkazish metodlarini o'rganadilar.

3. **Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish:** Talabalarni media ma'lumotlarni tahlil qilish va ularning mazmunini sinchkovlik bilan baholashga undash zarur. Tanqidiy fikrlash, talabalarga ma'lumotlar orasidagi farqlarni anglash va haqiqatga to'g'ri keladigan, ishonchli manbalarni ajratib olish imkoniyatini yaratadi. Tanqidiy fikrlash, shuningdek, talabalarga axborotning manbasini tahlil qilish, uning haqiqatga mos kelishini baholash va noto'g'ri ma'lumotlarga qarshi turish qobiliyatlarini rivojlantiradi. O'zbekistonlik olimlardan S.A.Xo'jayev (2020) tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik usullari bo'yicha ko'plab ilmiy izlanishlarni amalga oshirgan.

4. **Raqamli vositalardan foydalanish.** Axborot texnologiyalaridan foydalanish o'qitish jarayonini yanada samarali qiladi. Internet resurslari, video darsliklar, onlayn kurslar va media platformalar talabalarga axborotlarni yanada tez va oson tarzda olish imkoniyatini yaratadi. Talabalar uchun esa bu vositalar talabalar o'z-o'zini o'rganish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi. Raqamli vositalar yordamida talabalar axborotlarni qidirishda, tahlil qilishda va ularni o'z ishlarida qo'llashda yanada keng imkoniyatlarga ega bo'ladilar.

MUHOKAMA

Bugungi kunda talabalarga media va axborot savodxonligini o'rgatishning metodologiyasi, asosan, interaktiv pedagogik usullarga tayanadi. Talabalarga faqatgina

axborotni yig‘ish, qayta ishlash va baholash ko‘nikmalarini o‘rgatish bilan cheklanmasdan, ularni axborotlarni ijtimoiy tarmoqlarda, internetda va boshqa media vositalarida tanqidiy baholash va o‘z fikrlarini erkin ifodalashga undash muhimdir. Shuningdek, talabalarni zamonaviy media vositalarini o‘rganishga undash va axborotning to‘g‘riligi yoki noto‘g‘riligini aniqlashga qaratilgan metodlar katta ahamiyatga ega.

O‘zbekistonda ham bu masala juda dolzarb bo‘lib qolmoqda. Masalan, S.T.Azimov (2023) va M.G.Xolikova (2022) kabi olimlar media savodxonligini o‘qitishda ta‘lim tizimidagi mavjud muammolar va imkoniyatlarni o‘rganib, yangi pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqishdi. Bu yondashuvlar o‘quvchilarga axborot oqimiga tanqidiy qarashni va zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanishni o‘rgatishga xizmat qilib kelmoqda.

Shuningdek, axborot va media savodxonligini o‘qitishda texnologiyalardan foydalanish talabalarning interaktiv faoliyatiga imkon yaratadi. Onlayn platformalar, forumlar, bloglar va ijtimoiy tarmoqlar orqali o‘qituvchilar talabalar bilan aloqalarni yanada mustahkamlashlari va ularga tezkor javoblar bera olishlari mumkin. Bu esa o‘quvchilarni axborotlarni to‘g‘ri va aniq ishlatishga o‘rgatadi.

NATIJALAR

Pedagogik usullarni amaliyotda qo‘llash orqali o‘quvchilarning media va axborot savodxonligi yanada samarali rivojlanadi. O‘quvchilarni tanqidiy fikrlashga undash, axborotlarni tahlil qilish va ularni baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishda metodik yondashuvlar katta ahamiyatga ega. O‘quvchilar o‘zlarini axborot dunyosida erkin va ongli ravishda his qilishadi, ular yolg‘on ma‘lumotlarga qarshi kurashishga, haqiqatni izlashga o‘rganadilar.

Shuningdek, o‘qituvchilar tomonidan qo‘llaniladigan innovatsion pedagogik usullar, jumladan, interaktiv va loyiha asosida o‘qitish, talabalarga samarali media va axborot savodxonligini taqdim etish imkonini beradi. Bu jarayon orqali talabalar real hayotdagi muammolarni hal qilishda zamonaviy axborot vositalaridan foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishadi.

XULOSA

Media va axborot savodxonligini o‘qitishning pedagogik usullari, talabalarning tanqidiy fikrlash va axborotlarni tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Interaktiv metodlar, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va amaliy ko‘nikmalarni o‘rgatish orqali o‘quvchilarga media va axborot muhitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga yordam berish mumkin.

O‘qituvchilar pedagogik yondashuvlar va metodlarni ishlab chiqish orqali talabalarga media va axborotdan to‘g‘ri va samarali foydalanish ko‘nikmalarini o‘rgatishlari kerak. Bunday o‘quv jarayonlari talabalarning nafaqat bilimlarini, balki tanqidiy fikrlash va axborotlarni mas‘uliyat bilan ishlash ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Media va axborot savodxonligi, o‘quvchilarga ijtimoiy va siyosiy masalalarda bilim olish, axborotni to‘g‘ri tahlil qilish, shuningdek, axborotni yaratishda va tarqatishda mas‘uliyatli yondashuvni shakllantirishga yordam beradi. Respublikamizda ham ilmiy doiralarida amalga oshirilgan

tadqiqotlar bu sohada katta imkoniyatlar va innovatsion pedagogik metodlarni joriy qilishga katta hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. X.A.Sultonov. *O'zbekiston ta'lim tizimida media savodxonligini o'qitish metodlari*. Toshkent: O'qituvchi. 2019 y.
2. N.A.Zuxrova. *Media va axborot savodxonligi ta'limi: Yangi pedagogik yondashuvlar*. Toshkent: Fan va texnologiya. 2021 y.
3. M.M.Murodov. *Axborot va media savodxonligini o'qitishning yangi usullari*. Buxoro: Buxoro Universiteti. 2022 y.
4. R.S.Rahmatov. *Interaktiv o'qitish metodlari va media savodxonligi*. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti. 2021 y.
5. S.A.Xo'jaev. *Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlari*. Toshkent, Ta'lim. 2020.
6. S.T.Azimov. *O'zbekistonda media savodxonligi o'qitishning yangi yo'nalishlari*. Toshkent, O'zbekiston Milliy Universiteti. 2023 yil.
7. M.G.Xolikova. *Axborot savodxonligi va uning ta'limdagi roli*. Samarqand, 2022.
8. Anderson, C. A., & Dill, K. E. (2000). Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2000, 78(4), 772-790.
9. Buckingham, D. *Media education: Literacy, learning and contemporary culture*. Polity Press. 2003.
10. Hobbs, R. *Digital and media literacy: Connecting culture and classroom*. Corwin Press. 2010.
11. Levinson, R., & Seitz, S. The impact of digital literacy on teaching and learning. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 2013, 14(3), 145-160.
12. Kirby, D., & Peguero, A. Media literacy education and the role of teachers in promoting digital literacy. *International Journal of Instructional Media*, 38(3), 163-176. 2011.